

Daniel Mårs & Isabel Rescala

När gränsen åter blev synlig

EN STUDIE AV GRÄNSPRAKTIKER OCH ARBETE MED NYANLÄNDA I HELSINGBORG

På grund av krig och konflikter i bland annat Syrien, Eritrea, Irak och Afghanistan tog sig en stor mängd människor på flykt till Sverige i början av hösten 2015. De flesta kom till Skåne, via färja från Tyskland till Trelleborg eller med tåg från Danmark till Malmö. Detta kom att omtalas som efterkrigstidens största flyktingväg till Sverige med drygt 160 000 asylsökande på ett år (Migrationsverket 2016). I november 2015 sökte över 10 000 personer asyl under en och samma vecka (Migrationsverket 2017). Situationen ledde till ett stort engagemang bland privatpersoner och frivilligorganisationer. Efter en intensiv period av hjälparbete och hög belastning på ankomststäderna Malmö och Trelleborg samt på Migrationsverkets verksamhet införde svenska regeringen gränskontroller 12 november 2015 och ID-kontroller 4 januari 2016. Därmed blev gränsen över Öresund återigen synlig, efter att den i princip varit osynlig sedan 1952 då passfrihet vid resor mellan de nordiska länderna infördes för nordiska medborgare (Nordiskt samarbete, u.å.). Vid gränsen utförs kontrollerna av svensk polis. Fram till 4 maj 2017 genomförde vaktbolag även ID-kontroller vid färje-, tåg- och bussavgångar från Danmark (Polisen 2017a).

Sedan hösten 2015 har media, studentuppsatser samt dokumentations- och forskningsprojekt fokuserat på flyktingmottagandet i Malmö och gränskontrollen vid Öresundsbron. Betydligt mindre har skrivits om hur andra delar av Skåne har arbetat med och påverkats av flyktingfrågan och gränskontrollerna. Som Skånes näst största stad och med sin färjetrafik till Helsingör är Helsingborg därför intressant att studera. Helsingborg är också en av de tre hamnstäder i Skåne där gränskontroller genomförs.¹

Vi har valt att fokusera vår studie på de gränspraktiker som vuxit fram i staden och hur de visar sig i gränspolisens kontroller samt i kommunens, myndigheters och förvaltningars

arbete med nyanlända.² Syftet är att undersöka hur gränser har gjorts som en effekt av gränskontrollen och flyktmottagandet hösten 2015. Med ett fokus på anställda vid gränspolis, Helsingborgs kommun och stadens förvaltningar ställer vi följande huvudfrågor: Hur upplevs gränskontrollerna? Var finns gränsen? Vem skapar gränsen? Vilka praktiker består den av? Målet är att tillföra mer kunskap om situationen kring och efter mottagandet hösten 2015 och de gränskontroller som infördes till följd av detta. Studien ska också bidra till att öka förståelsen för hur gränser skapas och återskapas bortom den territoriella gränsen.

Det insamlade materialet består av sju intervjuer på cirka en timme vardera med anställda på myndigheter, förvaltningar och privata bolag som varit involverade i flyktmottagandet och gränskontrollerna i Helsingborg. Nio av intervjuerna används och citeras i denna artikel. Dessa inkluderar anställda vid Arbetsmarknadsförvaltningen, Fastighetsförvaltningen, Gränspolis Syd, Helsingborgshem, Migrationsverket och Räddningstjänsten Skåne Nordväst. Vi har valt att byta ut intervjupersonernas namn vid de tillfällen de nämns i texten. Vi anser dock att det i flera fall är relevant för analysen vilken befattning och roll personen haft i arbetet och har valt att inkludera den informationen. Detta gör att vissa är lättare att identifiera i och med deras offentliga uppdrag och eftersom de tidigare har uttalat sig i media. Samtidigt vill vi påpeka att det intervjuerna uttrycker inte ska ses som representativt för en hel myndighet eller förvaltning. Således är det som diskuteras i den här artikeln utsagor och reflektioner av enskilda personer som jobbar på dessa platser.

Ytterligare material har samlats in genom observationer vid ett modulhuskomplex i ett av Helsingborgs villaområden. Mediasökningar på tidningsartiklar och rapporter med nyckelord som ”gräns”, ”gränskontroll”, ”flyktingar”, ”nyanlända” och ”modulhus” har bidragit till förståelse för hur situationen har skildrats och vilka konsekvenser den har haft för regionen. Detta har gett oss möjlighet att se vad media och privatpersoner har valt att lyfta fram.

GRÄNSBEGREPPET

Inom tidigare forskning har den konventionella bilden av gränsen varit att den är territoriell och finns mellan nationer. Ur den synvinkeln har gränsen som funktion att granska personliga ägodelar, varor och identiteter (Rumford 2009:1), men även att filtrera och selektera vad som får passera. Detta leder till en uppdelning av vad eller vem som är ”önskvärd” eller ”icke-önskvärd” i ett visst område (Rumford 2014:14). Chris Rumford, professor i politisk sociologi och global politik, menar dock att det har skett ett skifte inom gränsforskning. Numera betonas att gränser kan hittas överallt där förflyttning av information, människor och objekt sker och kontrolleras (Rumford 2014:11). Detta innebär att gränsen inte är statisk utan kan förflyttas och uppstå på andra platser. Även synen på vem som ”gör” gränsen har förändrats. Gränsen kontrolleras inte längre enbart av staten, utan involverar till exempel även privatpersoner som väljer att tipsa gränspolis

om personer som misstänks befinna sig i landet olagligt (Rumford 2014:2). Rumford beskriver detta med begreppet ”borderwork”, som fokuserar på ”vanliga människors roll i att göra, förflytta och bryta ner gränser” (2014:3, vår översättning).

I analysen undersöker vi polisens inre utlänningskontroller utifrån de aspekter Rumford identifierat. Dessa kontroller är ett exempel på hur gränsen förflyttas från den territoriella gränsen. Här utförs gränsarbete också av andra än statliga aktörer i form av allmänhetens tips. Men gränser kan också internaliseras; vi ser och känner världen med utgångspunkt i gränsen. Detta undersöks med särskilt fokus på hur polis, kontrollanter och allmänhet agerar utifrån en misstänksamhet och magkänsla. Vi har valt att benämna förflyttningen av gränser som *utlokalisering*; utövandet av gränsarbete av andra än statliga aktörer som *decentralisering*; och de kroppsliga förnimmelser som påverkar gränsarbetet som *internalisering*.

Gränser görs också genom talet om gränser. Rumford benämner den typen av berättelser som ”narrative fixing” (2014:69). Denna ”fixering” är en del i hur gränsen regelbundet måste skapas och omskapas för att inte förlora sin funktion (Rumford 2014:55-56). Gränsvakter, passkontroller och teknisk utrustning räcker inte för att göra en gräns. Objekten och aktiviteterna blir en ”gräns” först när de återskapas dagligen av alla de aktörer som är involverade och när de visar upp gemensamma ”border narratives”, alltså tydliga berättelser om vad gränsen är och vad som händer där (Rumford 2014:19).

GRÄNSEN SOM NORMALISERAD BERÄTTELSE

Gränsen behöver normaliseras för att det ska kännas acceptabelt att kontroller genomförs och uppstår på nya platser. I intervjuerna uttrycks två typer av gränsberättelser; gränsen som en nödvändighet för att skapa ordning samt; gränsen som ett skydd mot säkerhetshot.

En återkommande beskrivning av hösten 2015 är att det var en ”ohållbar situation”, där införandet av gränskontroller blev ”nödvändigt” och där beslutet kom senare än det borde ha gjort. Håkan, som arbetar på Räddningstjänsten Skåne Nordväst, tror till exempel att ”regeringen väntade tills myndigheterna bara skrek: ’Det går inte längre, nu gungar hela verksamheten’. Då fick man sätta ner foten. Men det skulle man ha gjort tidigare”. Adem, ansvarig för ett asylboende utanför Helsingborg, menar att gränskontrollerna behövdes eftersom flyktmottagandet inte längre var ”humant”. Han beskriver bland annat hur Malmömassan, den mässhall som under en period användes som flyktingboende, var en ”nödlösning, det var liksom bara tak över huvudet”. Som mest sov 1 300 människor i salen, direkt på golvet och utan madrasser. Vid ett tillfälle fick vissa också övernatta utanför lokalen. Även personalens arbetsförhållanden beskrivs som ohållbara, med långa pass och många övertidstimmar.

Enligt Olof, som under den aktuella perioden var stabschef för Gränspolis Syd, tjänar Sverige på att ha gränskontroller, eftersom det ger Migrationsverket en ”sportslig chans” att handskas med ”asylhanteringen av alla de här tusentals människorna”. Han anser

också att det var nödvändigt att stänga gränsen för att skapa ”ordning och reda”, och på så sätt få en ”flyktingpolitik som är mottagande, vänlig, schysst och syftar till någon form av integration”. Gränskontrollerna bidrar, enligt denna gränsberättelse, till att skapa en överblick över situationen. Även Martin, gruppchef vid gränspolisens, menar att gränskontrollens syfte är att ”få en uppfattning om vilka som reser in, var de kommer ifrån och hur vi ska hantera och hjälpa dem på bästa sätt, och hur vi hjälper rätt folk”. Här görs gränskontrollerna till ett sätt att skapa ordning och att undvika samma, för att använda Adems uttryck, ”röra” i flyktingmottagandet som under hösten 2015. Endast därigenom, menar intervjupersonerna, är det möjligt att hjälpa flyktingarna samt att arbeta med asylhanteringen och integrationen på ett bättre sätt.

Även om gränskontrollerna innebar en förändring tycker Olof att det var en ”rimlig åtgärd”. Han menar att det är bra att ”ett land på något vis försöker hålla koll på vad som sker inom dess gränser” eftersom ”jag ju vill vara trygg som boende, eller som turist, eller som besökare”. Genom den ordning som gränskontrollerna skapar uppstår alltså också en känsla av trygghet. Media har bland annat uppmärksammat att kontrollerna har gjort så att andra som vill ta sig över gränsen, till exempel smugglare och andra brottslingar, fångas upp (se Barkman 2016). Den civila gränskontrollanten Helen berättar att hon ”sover lite bättre på nätterna” eftersom hon vet att kontrollerna genomförs. Hon frågar sig ibland: ”Hur mycket släppte vi inte in? Och nu tänker jag inte bara asylsökande, nu tänker jag brottslingar, allt möjligt”.

Intervjupersonernas narrativa fixering av gränsen och dess funktion speglar en mer övergripande förändring. Enligt Rumford förutsatte den fria rörligheten i Schengenområdet att nationella gränser inom Europa ersattes av Europas yttre gränser (2009:2). Men flyktingsituationen hösten 2015 destabiliserade Europas yttre gränser, vilket fick till följd att Sverige, bland flera andra stater, återskapade sin egen nationsgräns. I intervjupersonernas berättelser ligger fokus på just ”Sverige” och ett land som håller koll på vad som händer inom dess gränser. Att gruppen flyktingar får representera en säkerhetsrisk och ett hot mot Sverige bidrar till normaliseringen av gränskontroller, men kanske också till att utlokalisering av gränser välkomnas och accepteras.

UTLOKALISERADE OCH INTERNALISERADE GRÄNSER

Olof berättar att polisen har fått i uppdrag att leta upp människor som befinner sig i Sverige utan ha beviljats asyl, visum eller uppehållstillstånd. De har rätt att genomföra så kallade inre utlänningskontroller, som faller under utlänningslagens bestämmelser för hur utländska medborgare får vistas och bo i Sverige (Sveriges Riksdag, u.å.). Kontrollerna ger polisen rätt att när- och varsomhelst kräva att få se en persons ID-handlingar. Enligt Olof kan detta ske i stadsmiljöer, men också genom arbetsplatskontroller på till exempel ”pizzerior, Sibyllaköket eller nagelstudion där det jobbar många utlänningar”. Kunskapen om att ”många utlänningar” arbetar inom vissa yrken gör att polisen förväntar sig att också kunna hitta personer som befinner sig olagligt i Sverige på de arbetsplatserna.

De inre utlänningskontrollerna är ett uttryck för utlokaliseringen av gränsen. Genom att förflytta gränskontrollen från den territoriella gränszonen kan gränsen uppstå på nya sätt och på oväntade platser, till exempel i form av en polis som kontrollerar någon på ett torg eller på en tågstation. Enligt Linn Axelsson, doktor i kulturgeografi, kan utlokaliseringen betraktas som en *rumslig strategi* som fungerar som en respons på en uppfattad hotbild (2012:16). Var gränsen uppstår kan bland annat påverkas av tips från allmänheten. Olof berättar om hur:

Någon kanske ringer in och säger att ”jag tror att det sitter en gömd familj här som inte får vara kvar i Sverige.” Det kan vara en arg granne, det kan vara en restaurangägarkollega som är sur för att ”jag sköter mig men Kalle Kula där borta på hörnet, han sköter sig inte”.

Sådana samtal verkar bygga på en misstänksamhet mot grupper som anses passa in i hotbilden. De är också exempel på det grännsarbete som Rumford beskriver, där privatpersoner tar på sig rollen att skapa, upprätthålla och genomföra grännsarbetet (2014:2). Gränsen decentraliseras därmed genom att de praktiker som leder till kontrollen förskjuts från polismyndigheten till de invånare som välkomnar striktare gränslagar.³

Misstänksamheten är något som återkommer även i polisernas arbete. Martin berättar om hur en misstanke till exempel kan väckas av att en person ”känns väldigt frånvarande” eller inte hittar: ”Man märker att den här personen inte har koll på var den är eller varför den är där”. De intervjupersoner som genomfört kontroller av identitetshandlingar beskriver just hur det är en viss känsla om att någonting inte stämmer som får dem att uppmärksamma en specifik person:

Det kan vara vår egen känsla om vi bara rör oss i stan vi jobbar i, som känns att, jamen det där ska vi nog kolla. Om du går på [ett torg] och så kommer polisen förbi och så tänker de: ”Hmm...” och så får de en magkänsla, och så får de lite indikationer, då kan de göra en kontroll på nästan vem som helst. (Olof)

Även Helen beskriver hur hon lärt sig känna igen vissa beteenden, som nervositet hos de som ska kontrolleras. Gränsen är på så sätt också internaliserad i kontrollanten (och i den kontrollerade⁴). Den finns ”i kroppen”, och att lita på sin magkänsla och intuition verkar för gränspolisens vara en viktig strategi i uppgiften att granska identiteter. Enligt Nationalencyklopedins definition kan magkänsla vara just en ”kroppslig förnimmelse” och en ”övertygelse som vi upplever som given utan att kunna förklara varför” (Nationalencyklopedin, u.å.). Helen kan bara komma på en gång då hon har haft fel i sin känsla, vilket hon menar beror på att hennes känsla för om någon ljuger har ”förfinats” sedan hon började jobba vid gränskontrollen. Den internaliserade gränsen kan alltså också tränas upp och förbättras.

MODULHUS OCH GRÄNSDRAGNINGAR

I och med regeringens lagförslag om mottagning av nyanlända i november 2015, där alla kommuner måste ta emot ett anvisat antal personer som beviljats asyl, fick Helsingborg i

uppdrag att ta emot 228 stycken (Regeringen 2016). Enligt Adrijana, utvecklingsstrateg på Helsingborgshem, har kommunen kunnat placera ut alla sina anvisade nyanlända genom en ”snabb” lösning i form av modulhus. Fram till slutet av november 2016 hade 29 moduler byggts upp och fördelats i tre villaområden i Helsingborgs stadsdelar. De ska stå i fem år, med en eventuell förlängning i ytterligare fem år. De intervju personer som har jobbat med modulhusen beskriver de utvalda stadsdelarna som villaområden med ett fåtal eller inga höghus alls, de är välbärgade med låga ohälsotal och hög samsättningsgrad. Adrijana menar att: ”Det är lite mer bykänsla, och sen plötsligt nu så kommer det moduler liksom, det känns konstigt [för de boende]”.

Foto: Isabel Rescala

Innan byggnationen påbörjades anordnade de inblandade förvaltningarna dialogmöten med de boende och till en början möttes de av ett starkt motstånd och ifrågasättande. Två frågor som ställdes var ”varför ska de vara här?” och ”varför modulhus?”. En annan person undrade: ”Är ni medvetna om att ni drar ner värdet på vårt bostadsområde?”. Vi besökte ett av dessa områden för att få en uppfattning om hur modulhusen ser ut och för att få en förståelse för hur de placerats i det omgivande rummet.

Området består av både äldre och relativt nybyggda villor. Det finns även lediga tomter där nya hus är på väg att byggas. Modulhuset är placerat mellan detta villaområde och påbörjade byggen av högre flerfamiljshus. Närmast ligger en förskola och en lekplats. Byggnaden är svart och består av nio lägenheter i en kvadratisk C-form, sex lägenheter vetter mot en innergård och tre vetter ut mot gatan. En enstaka cykel står vid ett cykelställ, ett bord och två stolar står utanför ett fönster, parkeringsplatserna är tomma. Det enda som vittnar om att den här byggnaden är ett bostadshus är de nio postlådorna placerade på en av kortsidorna och några gardiner som täcker för fönstren. När vi gick förbi en av de

mer moderna villorna i närheten upptäckte vi att den hade vissa likheter med modulhuset. Hade de stått bredvid varandra skulle en kunna tro att de skapats av samma arkitekt.

Modulhuset kanske inte ter sig så uppseendeväckande för oss som utomstående, men för de som redan är bosatta i området kan det ses som ett intrång, ett gränsöverträdande. Rumford skriver att några av de viktigaste gränserna är sådana som, för många, inte verkar vara gränser alls (2014:45). Placeringen av modulhuset och inflyttningen av nyanlända har aktiverat en gräns och invånarnas protester är ett annat exempel på hur gränsarbete utförs av allmänheten.

Försök till att upprätthålla gränsen tycks ha kommit till uttryck under ett av ovan nämnda dialogmöten. Laila, som är anställd på Arbetsmarknadsförvaltningen, återberättar hur en boende i området uttalade sig: ”Nu får jag låsa in mina barn för nu kommer de bli våldtagna.” Vidare kommenterade människor på mötet att de ”inte vill ha muslimer här” och undrade om kommunen istället ”inte bara kan ta hit kristna?” Fördomar eller förutfattade meningar hade skapat en bild av de som skulle flytta in. Misstänksamheten mot de nyanlända fick de boende att själva utföra gränsarbete i form av att göra motstånd och ifrågasätta beslutet. Vid busshållplatsen nära området såg vi ytterligare ett tecken på detta motstånd.

”REFUGEES NOT WELCOME” – SYMBOLISK KRIGFÖRING OCH GRÄNSARBETE

På en soptunna vid busshållplatsen satt ett ”Refugees Welcome”-klistermärke som vi kände igen från andra allmänna platser. När vi tittade närmare insåg vi dock att det stod ”Not” över den vanliga texten. Klistermärket skulle alltså läsas ”Refugees Not Welcome”. På träbänken i busskuren hade någon skrivit ”Död åt alla muslimer!!!” Ordvalet skulle kunna tolkas som en anspelning på att muslimer inte får äta fläskkött då detta anses vara orent (alltså liknas de till något de själva ”tycker är orent”).

Foto: Isabel Rescala

I *Strange Encounters* beskriver kulturteoretikern Sara Ahmed hur främlingar inte enbart är de som är okända på en plats, till exempel i det här bostadsområdet i Helsingborg, utan de som ”redan ses som icke tillhörande” (2000:21, vår översättning). Vissa personer anses alltså alltid vara på fel plats. Att definiera nyanlända som malplacerade möjliggör både ett vidmakthållande av bostadsområdets gränser som en plats där ”vi” (etniskt svenska och medelklass) bor. Igenkänningen av främlingar bestäms genom sociala avgränsningar i ”spaces of belonging”, där främlingen (den nyanlända) känns igen som ”den som redan har förorenat sådana rum, som ett hot mot både egendom och person” (Ahmed 2000:22, vår översättning). Klistermärket och klottret kan, med utgångspunkt i Ahmeds resonemang, ses som ett uttryck för en uppfattning om att ”muslimer” inte tillhör bostadsområdet och att de är ett orent inslag på platsen. Det är kanske också ett strategiskt val att skriva detta i en busskur som nyanlända med sannolikhet kommer att vara vid.

NYA GRANNAR – VÄLKOMNANDE GRÄNSARBETE

Våra intervjupersoner var noga med att poängtera att det ovan nämnda motståndet inte representerar alla invånares åsikter. I samma busskur såg vi tecken på att det finns röster i området som stödjer de nya grannarna: Någon har i efterhand försökt att ändra texten till ”Död åt extremism”, men det har blivit överstruket. En annan person har skrivit ”kärlek” ovanför ”död” så att texten istället kan läsas: ”Kärlek åt alla muslimersvin”.

Under sina dialogmöten försökte förvaltningarna bemöta alla frågor som ställdes. De märkte att när de boende fick mer information, till exempel att det inte var flyktingar som skulle flytta in, utan människor som fått asyl, och att det var en temporär lösning, så gjorde den hårda attityden nästan en helomvändning. Det var vissa boende som helt enkelt inte visste vad det handlade om och som efter mötet fick en mer positiv inställning.

Detta synliggör en ofta bortglömd dimension, nämligen att gränser ger möjlighet till ”kulturella möten av kosmopolitiskt slag” (Rumford 2014:4, vår översättning). Gränser kopplar individer till världen och får dem att skapa kontakt med de ”andra”, vilket i sin tur får dem att ”ompröva sina förbindelser och förhållanden med samhällen som de kanske eller kanske inte tillhör” (Rumford 2014:4, vår översättning). Med tidigare erfarenhet av ”lyckad” integration menar Adrijana att människorna i dessa villaområden är precis som på andra platser: ”Det finns ett stort hjärta, stor vilja. Men ibland måste man göra någonting som man inte är van vid, för att kunna få resultat och för att kunna väcka vissa saker”. Hon tror att det är minst lika spännande för de som redan bor i området som det är för de nyanlända. Ur den nya förståelsen för de nyanländas situation och kanske också som en reaktion mot det initiala motståndet till modulhusen väcktes en vilja bland de kringboende till att hjälpa. Facebooksidor med namn som ”Välkommen till [villaområdet]” skapades, där grannar har kommunicerat kring vad som behövts i de nya hushållen. Deras hjälpsatser materialiserades i skänkta möbler, utlånade madrasser och välkomstpaket som lämnades i modulhusen innan familjerna flyttade in. Vissa medverkade i språkcaféer och även kyrkan ställde upp med lokaler vid behov. En

medarbetare på Helsingborgshem uttrycker i en intervju med Helsingborgs Dagblad att: ”Integration kräver en ’medpart’. Därför är det viktigt att grannarna finns med” (Nilsson 2016). Gränsarbetet har därför visat sig både i motståndet och i engagemanget för de nyanlända, modulhuset har skapat friktion men också nya samarbeten.

Foto: Daniel Mårs

INLÄRANDET AV SVENSKA VANOR

Helsingborg arbetar på flera sätt med integrationen av de nyanlända. Inom kommunens etableringsplan tillhandahålls bland annat undervisning som innehåller SFI (Svenska För Invandrare) och så kallad samhällsorientering. Syftet med samhällsorienteringen är att underlätta den nyanländas etablering och delaktighet i det svenska samhället, och de exempel intervjupersonerna nämner visar att det finns kunskap som anses vara nödvändig för att övergången från ”nyanländ” till ”svensk” ska fungera. Förutom information om hur samhället är organiserat ska den nyanlända lära sig om sina rättigheter och det praktiska vardagslivet (Länsstyrelsen, u.å.). Kommunalrådet Malin berättar till exempel om en kvinna som ville söka vård på grund av smärtor. Kvinnan försökte visa var på kroppen det gjorde ont, men när Malin frågade om det var ”någonting med hjärtat” visste kvinnan inte var hjärtat sitter. Malin menar att många i gruppen nyanlända har dålig kunskap om kroppen och därför vill gå till läkaren även med en förkylning. I samhällsorienteringen Helsingborg erbjuder har man därför börjat inkludera hälsa, till exempel ”hjärt- och lungräddning och [undervisning om] hur kroppen fungerar”. Utbildningen syftar till att ”de [nyanlända] måste ta hand om sig själva” och går också igenom kosten, eftersom ”matvanorna skiljer sig väldigt mycket från olika kulturella delar” samt motion och tandvård:

Tandstatus och såna här saker, att man måste borsta tänderna... Som man också tänker är helt vanligt, men kommer du från någonstans där det är eller har varit krig kanske du inte tänker på att: ”Jamen jag måste borsta tänderna varje kväll och morgon”. Utan här är det liksom: ”Så gör vi här, och annars blir det ju dumt för dina tänder”. (Malin)

Malin beskriver vidare hur olika kulturkrockar ibland gör det svårt att komma igång med vissa integrationsprojekt. Kommunen har till exempel erbjudit nyanlända kvinnor praktikplatser inom restaurangbranschen. Kvinnorna har då undrat vem som ska lämna barnen på förskolan. Svaret, ”det kan ju pappan göra”, har resulterat i en kulturkrock eftersom kvinnorna är osäkra på om mannen klarar av det. Jämställdhet mellan könen ses som viktigt och har ett tydligt fokus på att hjälpa de nyanlända kvinnorna till jobb och ett mer socialt liv.⁵ Adem berättar till exempel om hur det för honom har varit viktigt att få kvinnorna på asylboendet där han jobbar att känna sig tryggare:

Vi har ju många boenden där kvinnorna inte ens vågar visa sig utanför rummet, utan då måste mannen gå med när hon ska gå på den [gemensamma] toaletten. Det var viktiga frågor för mig. Här är nästan bara kvinnor som går runt nu.

Inlärandet av nya vanor och kunskap innebär även att rätta sig efter de normer som råder. Samhällsorienteringen är alltså inte bara av praktisk natur, utan genomsyras också av värderingar som ska hjälpa de nyanlända att passa in i det svenska samhället och på så sätt definiera deras svenska medborgarskap. Eftersom samhällsorienteringen syftar till att forma nya individer och ofta kretsar kring frågor som rör den nyanländas kropp och själ kan den betraktas som en slags *biopolitik* (Agamben 2010). Personerna som etableras ska inte bara få boende och arbete, de ska också bli friskare och lära sig hur kroppen fungerar, vilken mat som är bäst att äta och att tandborstning är viktigt. Här ingår också nya sätt att tänka om sig själv och omvärlden. Målet med samhällsorienteringen verkar alltså vara att skapa nya ”goda” medborgare med rätt till sitt eget liv och sin hälsa, och med möjlighet att utvecklas och bli något annat än ”flykting” och ”nyanländ”. Denna process har dock en normativ grund då de kunskaper och egenskaper som eftersträvas går efter en svensk mall. För att kunna ses som svensk behövs en svensk värdegrund och en anpassning till vad som anses vara friskt och sunt. På så sätt ska individerna passas in i ett svenskt medborgarskap men också bli ”goda nyanlända”. Målet är att de ska få en ”lyckad” integration och på så sätt kunna bidra till samhället. Detta i motsats till bilden av invandrare som en belastning. Återkommande är just att individen ska ges möjligheter att lyckas, något som också kopplas till välfungerande integration.

HELSINGBORG SOM SAMHÄLLSBYGGARE

Förutom boende och kunskap om hur det svenska samhället fungerar behöver den nyanlända också en väg in på arbetsmarknaden. De kommunala förvaltningarna har tillsammans startat projektet ”Helsingborg Vill”, som går ut på att hitta nya metoder till snabbare etablering av de nyanlända i arbetslivet. Det här kommer att vara en hjälp i bostadsfrågan, då de nyanlända själva kan hitta bostad lättare, och bidrar dessutom till att ge de tidigare etableringsmetoderna ett lyft. De har sett till att få in nyanlända på företag så fort som möjligt, ibland utan större språkkunskaper men med olika kompetenser som kan vara till fördel. De nyanlända anställs i sex månader utan förlängning. Syftet är att jobbet ska vara referensgivande, kontaktskapande och lärande, även för arbetsgivarna: ”För att vi vill att vår personal och ledning också ska kunna hantera nya

grupper” (Adrijana). Arbetsdagarna ska fördelas på sex timmars arbete och två timmars SFI med branschsvenska som fokus.

Laila har en vision av Helsingborg som ”samhällsbyggare, där vi tar ett ansvar och anställer de nyanlända”. I förlängningen ska etableringsmetoderna som använts för nyanlända utökas till ”alla möjliga grupper”, vilket hon menar kommer att resultera i en ”samhällsvinst”. En tro på att de nyanlända kommer att bidra till Helsingborg i framtiden återkommer i våra intervjupersoners berättelser. Malin minns när hon besökte ensamkommande ungdomar som hade varit i Sverige ungefär tio månader och nu studerade på IT-gymnasiet i Helsingborg:

De kunde faktiskt riktigt, riktigt bra svenska. [De uttryckte att]: ”Jag vill bli någonting här. Jag är så glad att ni tog emot oss.” Man ser att de är så glada. Det räcker med den lilla saken. Man känner liksom att det kommer gå bra för dem. Och att de kommer vara en tillgång för oss, om man nu ser den längre aspekten.

Hon tycker att det känns bra när hon träffar ”personer som liksom har kommit in och fått chansen”. På så sätt bidrar en framgångsrik etablering till bilden av ett fungerande samhälle. Helsingborg kan genom dessa individer visa upp sig som en stad som arbetat med integrationen på ett bra och lyckat sätt. Enligt Laila har Arbetsmarknadsförvaltningen delat med sig av material, erfarenheter och strategier från arbetet med bosättning och etablering till andra kommuner i Skåne. Detta för att Helsingborg har ”kommit jättelångt” i dessa insatser jämfört med andra kommuner, vilket Laila menar beror på att förvaltningarna tidigt kunde börja arbeta med att möta den nya anvisningslagen. Känslan av att ligga i framkant när det gäller att etablera nyanlända gör att de anställda i Helsingborgs stad kan se sig själva som delaktiga i att skapa det Laila beskriver som ”det nya Sverige”; ett samhälle som är ”mångkulturellt på lika villkor” och där ”vi tar vara på allas inneboende kraft så att alla kan bidra till ett bättre Sverige”.

Sara Ahmed menar att en nation görs i vardagliga möten i det offentliga livet lika mycket som det görs genom ”nationalstatens politiska maskineri” (2000:98, vår översättning). Integrationsarbetet som syftar till att forma de nyanlända till ”svenskar” och föra ut dem i vardag och arbetsliv kan på så sätt ses som ett gränsarbete, vilket bidrar till Helsingborgs identitet som samhällsbyggare och i förlängning till bilden av Sverige. Skapandet av den välfungerande integrationen är del av ett större gränsgörande, något som i längden kan definiera Sverige och vad det är att vara svensk.

AVSLUTANDE REFLEKTION

Under arbetets gång har vi kunnat se att mycket av arbetet kring gränskontrollerna och integrationen handlar om identitet. *Vem* kontrolleras vid gränsen? *Vems* rörlighet och handlingar ska regleras? *Vem* är det som behöver skapas på nytt och integreras? *Vem* ska den nyanlända bli? Intressant vore också att fokusera framtida studier på hur städer eller ett land kan marknadsföra sig och skapa en identitet genom sin integrering

av nyanlända. På så sätt kan också fokus riktas från ”flyktingar” och ”nyanlända” till mottagaren, till exempel Helsingborg eller Sverige.

I slutskedet av vår studie inträffade ett terroråd i Stockholm (SVT 2017). Den 7 april 2017 kapade en gärningsman en lastbil för att sedan köra in på en av stadens största shoppinggator och krascha in i ett varuhus. En omedelbar effekt av detta var att gränskontrollerna vid Öresundsbron utökades till att under tio dagar även innefatta resor ut ur landet (Polisen 2017b). Hotbilden ledde till att Sveriges gräns återigen behövde omskapas och förstärkas med hjälp av ett ännu mer omfattande gränsarbete. Gränser är och kommer att fortsätta vara aktuella, och forskning är viktig för att öka kunskapen om hur vi människor påverkas av dem. Vilka konsekvenser har ett terroråd för berättelserna om gränsen? Vad gör gränsen med bilden av Sverige, svensken och ”de Andra”?

REFERENSER

DIGITALA KÄLLOR

- Barkman, T. (2016). Gränskontrollerna stoppade den beväpnade mördaren - frun och barnen satt i bilen. *Sydsvenskan*. 15 november. <http://www.sydsvenskan.se/2016-11-25/granskottrollerna-stoppade-bevapnad-mordare-frun-och-barnen-satt-i-bilen>
- Länsstyrelsen. (u.å.). *Sambällsorientering för nyanlända*. <http://extra.lansstyrelsen.se/integration/Sv/samballsorientering/Pages/samballsorientering.aspx> [2017-04-05]
- Marmorstein, E. (2017). Härdare krav ska få invandrarkvinnor i jobb. *SVT Nyheter*. 12 mars. <http://www.svt.se/nyheter/inrikes/haddy-i-sverige-maste-man-jobba>
- Migrationsverket. (2016). *Nästan 163 000 människor sökte asyl i Sverige 2015*. 1 januari. <https://www.migrationsverket.se/Om-Migrationsverket/Nyhetsarkiv/Nyhetsarkiv-2016/2016-01-01-Nastan-163-000-manniskor-sokte-asyl-i-Sverige-2015.html>
- Migrationsverket. (2017). *Statistik*. 18 april. <https://www.migrationsverket.se/Om-Migrationsverket/Statistik.html>
- Nationalencyklopedin. (u.å.). *Magkänsla*. <https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lang/magkansla> [2017-03-07]
- Nilsson, T. (2016). Larödbor kraftsamlar för att välkomna flyktingar. *Helsingborgs Dagblad*. 26 oktober. <http://www.hd.se/2016-10-26/larodbor-kraftsamlar-for-att-valkomna-flyktingar>
- Nordiskt samarbete. (u.å.). *Nordiska rådets historia*. <http://www.norden.org/sv/nordiska-raadet/bag-om-nordisk-raad/om-nordiska-raadet/nordiska-raadets-historia/1953-1971> [2016-10-16]
- Polisen. (2017a). *Tillfälliga gränskontroller*. 7 mars. <https://polisen.se/Om-polisen/Specialkompetenser/Granspolisen/Tillfallig-granskottroll>
- Polisen. (2017b). *Polisen inför gränskontroll vid inre gräns*. 8 april. <https://polisen.se/Aktuellt/Nyheter/Gemensam-2017/April/Polisen-infor-granskottroll-vid-inre-grans>
- Regeringen. (2016). *Anvisningar till kommunerna att ta emot nyanlända*. <http://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2016/02/anvisningar-till-kommunerna-att-ta-emot-nyanlanda> [2017-04-05]

Sveriges riksdag. (2005). *Utlänningslag (2005:716)*. https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/utlanningslag-2005716_sfs-2005-716 [2017-10-02]

SVT. (2017). Dåd i Stockholm. *SVT Nyheter*. 7 april. <http://www.svt.se/nyheter/live/dad-i-stockholm>

Tryding, P. (2016). Kontrollernas kostnad. ekonomiska konsekvenser av ID-kontrollerna i Öresundsregionen. *Sydsvenska handelskammaren*. <http://resources.mynewsdesk.com/image/upload/gfwpsqgqplyxuinpr4.pdf> [2017-10-16]

LITTERATUR

- Agamben, G. (2010). *Homo sacer. Den suveräna makten och det nakna livet* / Giorgio Agamben; översättning, förord och efterskrift: Sven-Olov Wallenstein. Göteborg: Daidalos
- Ahmed, S. (2000). *Strange encounters. Embodied others in post-coloniality*. London: Routledge
- Axelsson, L. (2012). *Making borders. Engaging the threat of Chinese textiles in Ghana*. Diss. Stockholm: Stockholms universitet
- Khosravi, S. (2010). *'Illegal' travellers. An auto-ethnography of borders*. Basingstoke: Palgrave Macmillan
- Rumford, C. (red.) (2009). *Citizens and borderwork in contemporary Europe*. London: Routledge
- Rumford, C. (2014). *Cosmopolitan borders*. Basingstoke: Palgrave Macmillan

NOTER

1. Forskningen har genomförts inom ramarna för pilotprojektet ”Ett mångkulturellt Öresund”, utformat av Centrum för Öresundsstudier vid Lunds universitet och finansierat av Plattformen, Helsingborgs stad.
2. Helsingborgs stad har tagit fram ett material i syfte att skapa samförstånd om vad flitigt använda begrepp betyder och hur och när de ska användas i kommunens arbete. I materialet definieras *nyanländ* som en person som beviljats asyl och ingår i ett etableringsprogram. Detta till skillnad från *flykting*, person som lämnat sitt hemland på grund av krig eller annat hot för att söka asyl i ett annat land, till exempel Sverige, respektive den *asylsökande* som tagit sig till Sverige och begärt skydd men ännu inte fått sin ansökan prövad av Migrationsverket.
3. Det bör påpekas att det finns åtskilliga invånare som inte stödjer gränskontrollerna. Detta kan vara av humanitära skäl, eller som en reaktion på att kontrollerna försvårar pendling och vardagsliv i Öresundsregionen. Ett annat argument i kritiken är att gränskontrollerna även har negativ påverkan på regionens ekonomi, vilket går att läsa vidare om i Sydsvenska handelskammarens rapport Kontrollernas kostnad - ekonomiska konsekvenser av ID-kontrollerna i Öresundsregionen (Tryding 2016).
4. För mer ingående beskrivningar av hur gränser internaliseras i flyktingar, migranter och nyanlända, se till exempel Khosravi 2010.
5. Det fokuseras mycket och ofta på hur kvinnor ska ”lyftas fram” och komma ut i arbetslivet (Marmorstein 2017), men det nämns i mindre grad hur nyanlända män kan ta ansvar i andra områden, vilket kanske i många fall är en förutsättning för att nyanlända kvinnor ska våga ta steget.

BILDMATERIAL

Fotografi på sida 41 av Jan Vasek